

MAGYAR SZELLEM – KISEBBSÉGI SZELLEM

Bevezető tanulmány – Írta: Kende Ferenc

Jugoszláviában élő magyarságunk szétszóródottságának, társadalmi, gazdasági és kulturális szervezetlenségének valóságos okait kimutatni legsürgősebb és legfontosabb feladatunk. Amíg életmegnyilvánulásainknak minden gyökérszálát alaposan nem ismerjük, addig meddőségre van kárhozható minden olyan tevékenységünk, ami életerőnket gyarapíthatná. Minden törekvésünk hiábavaló és sziszifuszi munka, ha a dolgok mélyére nem tekintve a valósággal nyíltan szembe nem nézünk.

Életfolyamunknak ezernyi nagy és apró körülmény vájja a medrét. Kérdés kérdést keresztesz, és problémáink kuszálják egymást. Mégis, nem kell ahhoz sok töprengés, hogy rendteremtési kísérletünknel életünkre ható tényezőket két nagy csoportra osszuk.

Az egyik: mindazon hatóerő, mely nem a mi elhatározásunkból születik, amelynek léte tőlünk akkor is független, ha életünket jobbra vagy balra irányítja. Ilyenek többek között: a gazdasági élet hullámcsapásai, a történelmi idők ránk ható eseményei, életünket szabályozó törvények stb.

A másik: az akaratunkból fakadó tevékenységek csoportja. Mindazon intézmény és minden más életmegnyilvánulás, amely a mi elhatározásunk szülötte, melynek életét és működését a mi elgondolásunk adja. Ilyenek: gazdasági és szövetkezeti szervezetek, önszegélyző, biztosító, népjóléti intézetek, politikai alakulatok, kulturális egyesületek, iskolák, sajtó stb.

Természetesen e nagyjából kettéosztott csoportok egymással mindenkor és mindenben kapcsolatban vannak, azonban e kapcsolatok e kettéosztás helyességét nem csökkentik.

Az első csoporthoz tartozó tényezők és hatóerők e helyütt csak másodsorban érdekelnek bennünket, még akkor is, ha azok változatai mindenkor hatással vannak ránk, ha azok népünknek előnyöket biztosíthatnak, vagy kárt okozhatnak. Most elsősorban a mi alkotó szervezőképességünkről, a magunk teremtette életünkről van szó, és a rajtunk kívül álló tényezőket mint adottságokat vesszük szükség szerint figyelembe.

Kisebbségi életünk magunkban keresendő bajainak fő forrását két szellem összeütközésében látom. Fiatal kisebbségi nép vagyunk, de világszemléletünket és életfelfogásunkat a többségi gondolkörnek néha igen terhes öröksége zavarja. A magyar többségi szellem ezernyi megnyilvánulása él bennünk, és tragikus összeütközésbe kerül azzal a gondolkörrel, ami egy kisebbségi nép szellemét kell hogy alkossa.

Nincs ma nehezebb és kényesebb feladat, mint erről a kérdésről beszélni, de a szűkség rákényszerít. Egy népről, egy fajról, amely millió egyedekre bomlik, és tudományos megvilágításban – mint minden faj – különböző (heterogén) elemekből áll, egységes tulajdonságokat megállapítani úgyszólván lehetetlen. Ha mégis némi jellegzetességet akarunk kimutatni, csak igen nagy felületen szabad mozognunk. Elégtelemnek tartom ugyan az olyan megállapításokat, amelyek a franciát kistőkésnek, az angolt kalmárnak, a németet részletező, szervező szellemű nemzetnek minősíti.

Amikor tehát futólagosan és általánosságban a magyar szellemről beszélünk, három nagy alkotó tényezőről kell sűrítetten említést tenni. A magyarság történelmi múltjáról, a világháború kitörése előtti világszemléleti* állapotáról és végül ugyancsak ebből az időből a mi vidékünk különleges életéről.

A magyar faj tulajdonságait legjobban ezeresztendő államalkotó mivolta hirdeti. Egy kis nép érkezett Ázsiából a Duna és a Tisza között elterülő pusztaságra, és századok folyamán rengeteg megpróbáltatás árán, hihetetlen szívóssággal, lángelmével és hősiés véraldozatokkal bevezeti hazáját a műveltség világába. De a magyar lelket nemcsak harcos mivolta jellemzi. A viszonyokhoz való kitűnő alkalmazkodási képessége volt az, ami a fejlődés magasabb fokaira emelte, ami által betöltötte politikai és polgárosító hivatását, ami az európai nemzetek között fontos tényezővé emelte. Ez a kis nép, amely szakadatlanul világrészek vérzivataros ütközőpontján állott, hogyan maradhatott fenn és fejlődhetett volna, ha a tulajdonságainak összességéből adódó jellem: magában való rendíthetetlen hit, kimeríthetetlen erő, szívós kitartás hiányoznék?

Nem fajom szeretetéből táplálkozó dicséretet akarok zengeni, pusztán rá kellett mutatnom erre a tényre, mert minden kor magyarja ezt érzi, tudja és vallja. Ennek elhallgatása csonkává teszi azt a képet, amit gondolkozásunk alapjairól szándékozom festeni. Nem lehet figyelmen kívül hagynunk azt, ami minden magyar szívet dobogtat, és amiben minden magyar lélek elmerül.

Ámde ezek az ezer esztendő sűrítette tulajdonságok gondolkozásunknak csak alaphangját adják. Nemzeti és faji érzéseinkhez sok minden más is járul, ha a mai magyar, de különösen a mi vidékünk magyarjának gondolkozását akarjuk megvizsgálni.

A magyarságnak ehhez az alapfelfogásához most hozzá kell adnunk azt az általános világszemléleti állapotot, amiben a háború előtt éltünk.

Soha történelmi folyamatosság nem szenvedett annyi törést, mint az utolsó két évtizedben. Ha visszatekintünk a nagy háború előtti időkre, és azokra a

* A „világszemlélet” fogalmát nem bölcseleti értelemben használom.

viszonyokra, melyek létünket alkották és gondolkozásunkat alakították, szinte kételkedés fog el annak valóságában és gyors megváltozásában.

Az európai országok egyensúlyát a nagy felépítésű, mindenek felett lebegő, titkos diplomáciai kar tartotta. Misztikus magaslatban állott, és a polgárságtól való távolsága nagy tekintélyt juttatott osztályrészéül. És valóban, a biztonság teljes érzetét keltette. A társadalmi rend megváltozhatatlan voltának, a polgári élet szilárdságának képzete mindent áthatott. Társadalmi berendezkedésünk pillérei – a javak termelése és szétosztása, az erkölcsi felépítmény – megingathatatlannak látszottak. Az élet minden akkori baját törvényszerűséggel a „más-ként nem lehet”-tel magyarázták.

A föld alól felhallatszó szociális morajlás a legérzékenyebb lelkeket sem sértegette, és egzotikumként hatott. A rendből való kisebb-nagyobb kilengések csak a rendőri ügyek színvonalát érték el. A technika fejlődése sem dobta még szét a termelés kereteit. Növekedése a hasznot növelő korlátok között maradt. A többtermelés, a racionalizálás, a technokrácia stb. minden előretörése kísérleti állapotát élte, és palántái semmi rosszat nem ígértek. A repülőtechnika bravúros-romantikus korában volt, és ma már alig merjük bevallani, hogy cirkuszi mutatványként hatott első fellépésével.

A mindenben kételkedők, a kritikusok, az álmodozók és a fantaszták törvényszerű fejlődésről, lassú átmenetekről ábrándoztak.

Világzemléleti általánosságban Európa-szerte ez volt a helyzet. Országoként és tájaként természetesen változatok voltak, de ennek a mindent átható légkörnek röpké érzékeltetése nem maradhat el, mert ezekből az állapotokból szüremelő szellem szivárgott belénk, és ez képezte életfelfogásunknak másik alapját.

Ezzel el is érkeztünk a gondolkozásunkat alakító harmadik tényezőhöz, a mi vidékünkhöz. A mostani Dunabánság északi részének népe a társadalmi mozgalmakkal, de a napi politikával szemben sem mutatott különös érzékenységet.

Élte dolgos életét. Szorgalmas földművelő nép létere megvolt a természetadta ősi világa, és életének legfontosabb tényezője az időjárástól függő termés volt. Életében másik döntő szerepet a kötelező terhek viselése, az adók képeztek. A társadalmi élet minden más megnyilvánulása távolabb állott tőle, kevésbé érdekelte. A politikában nem volt szerepe. Tömegeit követválasztáskor megmozgatták ugyan, de részben politikai érettségük híján, részben közömbösségük folytán csak szóvirágok és jelszavak összevisszaságának homályos képe maradt bennük. Elfogadták az örökölt rendet, elismerve a reájuk alapozott társadalmi építményt.

Ennek az építménynek a kulcsa és gerince a megyeháza volt. A mindenkori kormányok helytartói, a főispánok körül alakult ki a középosztály vezető társadalmának élete. Ez a vezető réteg volt az, amiből a mai kisebbségi vezető osztályunk származik, és amelynek hivatása ma kisebbségi életünk kialakítása.

A megyeháza volt a szív, ami a mindent éltető vért lövellte széjjel. A megyeháza volt az az átütő szellemiség, amely búvkörébe vonta nemcsak a közvetle-

nül tőle függőket, hanem a társadalom minden érvényesülni akaró rétegét és egyénét.

A megye jelkép és fogalom volt. Könyvtárnyi a róla szóló írások tömege. Támadói és bírálói persze csak a feudális szellem politikai kinövéseit és a reakció mentsvárát látják benne, gondosan mellőzve az érem másik oldalán domborodó államalkotó, nemzetfenntartó és kulturális jelentőségét. De nem lehet céloom e nagy kérdést tárgyalni, elég utalnom Grünwald, Acsády, Márki értékekben kimeríthetetlenül gazdag munkáira e kérdésről. De érintenem kell mint gondolkozásunk egyik kiformaló tényezőjét. Annál is inkább, mert kisebbségi életünk tapogatózó állapotát szemlélve, sok hiányosságunkat a bennünk kiirthatatlanul élő megyeházi levegőből öröklött szellemre kell visszavezetnem.

Mi is hát ez a megyeházi szellem?

Megtettesítője fajtánk minden dicséretes és sokszor káros tulajdonságának. Benne összpontosult a vezető társadalom minden erénye és gyöngyége.

A megyeháza nemcsak az állami élet legfőbb tényezője volt, hanem az uralkodó nemzet erkölcsi és szellemi felfogását tükrözte vissza. Ez a megyeházi szellem, amely a történelmi múltból, a magyar társadalmi és gazdasági élet összetételéből szívta életerejét, államalkotó és kultúraterjesztő mivolta mellett olyan káros tulajdonságokkal bírt, amelyeknek hátrányát gondolkozásunkban még ma is érezzük. A múlt század megyeházi szellemének legjellegzetesebb alkotó tényezője a feudális politikai gondolkozás és a bürokráciához való túlzott ragaszkodás volt. A feudális politikai gondolkozás a magyar társadalom összetételének a következménye. A bürokráciába vetett túlhajtott hitet az állami élet gépezete táplálta.

Feudalizmus és bürokrácia! Féltve vettem fogalmaikat tollamra, mert azokat közhasználatban elsekélyesítették és ellenszenvenné tették. Holott a feudalizmust a maga idejében elkerülhetetlen gazdasági formának és a bürokráciát a társadalmi élet elengedhetetlen kellékének kell elismerni. Káros kihatásaikról mégis beszélnünk kell, mert kitenyésztői voltak néhány olyan tulajdonságnak, amelyek a maguk helyén és idejében szépek és hasznosak lehetnek, azonban a megváltozott viszonyok között terhes örökséget jelentenek. A feudális-bürokrata szellem a tizenkilencedik század feltörő eszméinek kiegyenlítő és enyhítő hatása folytán új, polgáriasult formát nyert, neve: az úriasság.

A megyeházából sugárzott az úriasság szelleme. Táplálta ezt a nemzeti büszkeség érzete, a sokszor túlhajtott magyar lovagiasság képzelete. Kasztszelleme fejlődött ki, amit ha valóságos alapjaira akarunk visszavezetni, anyagi gyökereire kell egy szempillantást vetnünk.

A magyar középosztály gyermeke a háború előtti időkben pályáján kevés akadállyal találkozott. Az érvényesülésnél küzdelmei alig voltak. Erős társadalmi kapcsolatok a vezető tisztséggel és kiterjedt, állami hivatalokban ülő rokonság szinte önműködően gondoskodott őt megillető elhelyezkedésről. Sokszor még a képességek hiánya sem okozott akadályt, hogy a szülők vagy nagy-

bátyák által kijelölt pályát be ne fussa. És bizony szomorúság ülte meg az úri családokat, ha gyermekük szorgalom, tudás és akarat hiányában az úri ranglétra utolsó fokain, mondjuk, patikában gyógyszerészsegédként vagy elemi iskolában tanítóként helyezkedett el. A rossz tanulókat katonai pályára adták, de a kereskedelemben vagy iparban való elhelyezkedés egyenlő volt a társadalomból való számkivetés vállalásával. Ezt az úri szellem nem tűrte!

Hogy a vezető magyar társadalmi rétegnek és a középosztálynak a gondolkozása így alakult, csak azzal magyarázható, hogy teljes szupremáciája volt. A békés évtizedek egyenletes fejlődése lehetővé is tette az életkörülmények nagymértékű szabályozását és az előrelátó gondoskodást. És annak ellenére, hogy a polgárisult társadalom valóságban már nem ismert rendi kereteket, és törvényei a jogegyenlőség elvén épültek, mégis az eszménykép a minden cselekedetét szülő és mozgató erő a feudális-bürokrata gyökerű úriasság szelleméből táplálkozott. Az erkölcsi kiskaté a párbajkodex volt. A legnagyobb társadalmi esemény a megyeházi bál. A divat, a modor, a hang, az ütem polgárjogot csak úgy nyert, ha bölcsőjét a megyeházán ringatták. A polgárság minden igyekezete a megyeházi urakhoz való hasonulás volt. És ha egész rétegnek vagy egyéneknek nem sikerült a magasban tündöklő urakhoz férközniök, azzal vigasztalódtak, hogy mulatságaik és gavallériájuk vetekszenek a megyeházi urak dárídójával és előkelőségével.

Ezt az úriasság szellemével átítatott, egyenletes, polgári életet törte meg a világháború, majd a határok megváltozása.

A többségi magyar népből egy csapásra kisebbségi nemzet lett. A változás legérzékenyebben a vezető osztályt, a kiterjedt hivatalnoki kart érintette. Az állami gépezet szervei úgyszólván maradéktalanul elmenekültek. Földünk magyar urainak tetemes része birtokait eladva ugyancsak elköltözött. Az ősi foglalkozást űző földművelő magyarság zselléreivel együtt változatlanul új hazájában maradt. A nép mindenekfelett álló földjéhez való ragaszkodását az új államalakulattal járó változás nem rendítette meg. A falu arculata a régi maradt. A szabad pályán lévők nagyobbik része nem hagyta el helyét új orientációt keresve. Valami kíváncsi feszültség ülte meg a lelkeket. A háború kihatásával járó gazdasági fellendülés éltető hullámai még utolsókat csapkodtak, új lehetőségeket ígérve. De a konjunktúra kápráztató ígérete, amely a tisztánlátást elhomályosította, lassanként szertefoszlott. Közben a jugoszláv állam öntudatos energiával rendezkedett be. A meggyérült magyar középosztály itt maradt tagjai ráébredtek a valóságra: kisebbségi mivoltukra.

A volt magyar városok képe teljesen megváltozott. Megszűnt a megyeháza, elnéptelenedtek az úri kaszinók. Az itthon maradt hangadó tekintélyek csendesen járó, szelíd emberekké változtak. Természetes és törvényszerű, hogy középosztályunk, melynek gondolkörét a magyar történelmi múlt erényei, a háború előtti társadalom szemlélete és az úriasság szelleme táplálta, a kisebbségi állapot egészen más légkörébe tapogatózó tanácstalanságba esik, és csak lelki válságokkal, fokozatosan és zökkenőkkel találhatja meg helyét. A múlt –

minden jóval és rosszal – kiirthatatlanul él benne, kíséri útjain, irányítja gondolkozásában és gátolja cselekedeteiben.

De nemcsak a határok változtak meg. E két évtized alatt társadalmi téren is olyan mélyreható eltolódások állottak be, melyek örökölt felfogásunknak teljes átformálását követelik meg. A technikai haladás felfogatta a termelés rendjét. A gyáripar és a mezőgazdaság racionalizálása folytán előállott zűrzavar a javak elosztásának feszítően nagy kérdését dobta felszínre. Megszülte a bolsevizmus, fasizmus, hitlerizmus néven ismert rendszereket.

De a gyakorlati élet üteme is megváltozott. A háború szükségletei megtanították Európát és Amerikát többet dolgozni: ésszerűen dolgozni. Megtanították a munka tökéletesebb szervezésére. A taylorizmus, fordizmus csak előfutárai voltak a tömegmunkák rendszerének, a többtermelésnek, a minden mozdulat legtökéletesebb kihasználásának. Ma az emberek tulajdonságait a termelés szempontjából már pszichotechnikusok vizsgálják és döntenek el a dolgozók sorsát. Tudnunk kell, hogy itt nem holmi amerikai hőborttal, hanem már közvetlenül életünkre ható, versenyt kihívó tényezőkkel állunk szemben.

A többségi nemzet egyenletes életéből két évtized leforgása alatt a modern áramlatok hullámaintól csapdosott kisebbségi életbe való cseppenésünk természetesen világszemléleti összeütközést idéz elő. De ez az összeütközés nemcsak elméleti területen mozog. Minden gyakorlati tevékenységünknek ez képezi alapját. Ezért lett gondolkozásunk kérdése kisebbségi életünk legnagyobb problémája és minden akarásunkat eldöntő tényezője.

A jugoszláv állam törvényeit a jogegyenlőség alapjára építették, és nem ismer a többségi és a kisebbségi nemzetek között semmiféle különbséget. A törvény azonban az életet csak nagy vonalaiban szabályozza, minden megnyilvánulását nem tolhatja ki. A gyakorlati élet és a fejlődés beláthatatlan fordulataival utat törve jár elől, míg a törvény csak utána, nyomában haladhat. Az élet ezerszínű változatával a törvény sohasem veheti fel a versenyt. (Különösen a háborút követő, még le nem higgadt időkben nem érthetetlen a jugoszláv állam megszervezői részéről, ha például a területi megnagyobbodással járó gondok tömegében az állásokat megbízhatónak tartott fiaival töltötték be, és hivatalaikban az államnyelv használatát követelték meg.)

Amikor a középosztály kicserélődésével együtt a gazdasági fellendülésnek tartott konjunktúra lassanként megtorpant, erős visszahatásával lett mindegyre érezhetőbb, ami legelsősorban a mi elárvult magyar középosztályunkat sújtotta. Megérkezett az elszegényedés réme. A magánpályákon működő magyarok többsége: ügyvédek, orvosok, banktisztviselők jutnak elképzelhetetlenül rossz anyagi viszonyok közé. Ennek folyamatát éljük napjainkban, ami a kisebbségi sors természetes, hátrányos állapotát nagy mértékben súlyosbítja. De igazságtalanság volna a tényeket úgy csoportosítani, mintha a gazdasági válságokkal vert időnkben a többségi nemzet fiai tejben-vajban fürödnének, amíg a kisebbségiek feneketlen gondokban merülnek el. A többségi nemzet fiai is

érzik korunk csapását, és a gazdasági bajok viselésében különbség közöttünk az arányokban van.

Kétségtelen, hogy a kisebbségi helyzet és a gazdasági válság együttese az örökölt és belénk idegződött úriás szellemet, ha ebben a nehéz időben élni és érvényesülni akarunk, nem tűri meg. Szellemvilágunkhoz való ragaszkodás ma csak tragikus helyzeteket szülhet. Gondolkozásunk alapos megváltoztatására, felfogásunk revíziójára, fogalmaink átértékelésére van szükségünk. Új módszerekre, új eszközökre, más tulajdonságok kifejlesztésére és azok előtérbe való helyezésére kell törekednünk. Szakítanunk kell azzal a belénk rögzített felfogással, ami minden jót felülről vár. Nincs támaszunk, nincs segítségünk, és tudnunk kell, hogy a kenyérért való harcban csak a magunk erejére és szervezettségére számíthatunk. Fel kell a kisebbségi helyzetet a maga meztelen valóságában ismerni, és a múltból maradt illúzióktól megfosztani, megtisztítani. Tudnunk kell, hogy a szabad gazdasági versenyben a törvények szabályozó előírásain kívül ezer más olyan mozzanat van, ami nem kedvez a kisebbségi helyzetnek. Az életért való versenyben – találjuk ezt végre természetesnek – a többségi nemzet is összetart. Érti ezt a munkástól kezdve minden értelmiségi pályán működő egyénig minden kisebbségi polgár.

Az első lépésnek, ha magunkon segíteni akarunk, kisebbségi gondolkozásunk kialakításának kell lenni. Minden gyöngeségünk, tapogatózó szervezetlenségünk a kisebbségi gondolkodás hiányának tudható be. A kisebbségi gondolkodás körülményeinek, pontosan meghatározható, szigorú szabályokkal körülírható szellemiség, aminek fel kell szívódnia vérünkbe, agysejtjeinkbe és idegrendszerünkbe. Ennek akadálya a régi többségi szellem olyan káros hajtása, amit a megyeházi úriassággal jelöltem, és ami bennünk még túltengésben van.

A többségi nemzethez való tartozás a biztonsági érzetet növeli. A többségi nemzet fiairól való gondoskodást sok lehetőség segíti elő, és életkörülményeik kialakításában az egyéni erőnek és képességnek kevesebb szerepe jut, mint a kisebbségi nemzethez tartozónak. A kisebbségi népnél a felülről jövő gyámkodás, az elhelyezkedés szinte önműködő biztosítása megszűnik. A többségi nemzetek fiainak olyan támaszai vannak, amelyek a kisebbségieknek nem lehetnek. Ebből következik, hogy történelmileg a többségi nemzethez tartozók az életküzdelmekkel szemben elpuhultabbakká válnak. Nincsenek az esélyekkel szemben úgy felfegyverkezve mint azok, akik életüket, mint kisebbségiéket töltötték el.

A kisebbségi gondolkodás, erkölcsi felfogás és életberendezkedés lényegesen elüt a többségi nemzetétől. Ezért a többségi nemzetek fiai, ha kisebbségi állampolgárokká válnak, és régi gondolkodásukat nem cserélik fel, nem módosítják, úgy pusztulásra vannak ítélve.

A kisebbségi szellem nem megölné jóérzéseinknek, erényeinknek és tulajdonságainknak, de megköveteli, hogy olyan tulajdonságokat helyezünk előtérbe, melyeknek azelőtt életünkben nem voltak elsőrendű fontosságuk. Az

előtérbe helyezendő tényezőket, amelyek a kisebbségi szellem jellegzetességét alkotják, három pontban foglalom össze:

1. A modern szervezés megtanulása és alkalmazása.
2. Az egyéni képességek és teljesítmények legmagasabb szintre való fejlesztése.
3. Társadalmilag: gazdasági, önszegélyezési, népjóléti, kulturális és politikai területeken szigorúan egységes szervezetekbe való tömörülés, illetve érdekviseletek alkotása.

E három pont mindegyike külön nagyszabású tanulmány keretében volna csak némileg ismertethető. Mégis érintenünk kell, amikor a kisebbségi szellem legjellegzetesebb tényezőiről beszélünk.

Az első. A modern szervezés megtanulása és alkalmazása.

Korunk egyik legsűrűbben használt szava a szervezés. De amennyire nem jogosulatlan fogalmának térhódítása, használói előtt az annyira homályos és tisztázatlan. A szervezés tudománya ma már tanszékekkel és könyvtári irodalommal rendelkező önálló tudomány és kereseti ág. Vannak tudósai és képzett gyakorlati szakemberei, specialistái. Olyan kiterjedt tudomány, hogy határárkédei úgyszólván minden más tudományos ágat érintenek.

De hogy nekünk, kisebbségieknek mennyire elsőrendű érdekünk e tudomány minél alaposabb ismerete, elég egyik alaptételét ideiktatnom.

A szervezés célja a széthulló szervtelent szervessé változtatni. A szervezés az a tudomány, ami az egyedülálló egyest ésszerűen bekapcsolja az egészbe, úgy, hogy közöttük kölcsönös összeköttetés létesüljön, és az egyes szerv az egész szervezet részese legyen.

Ha szervezetlen tömegeinkre gondolunk, e két mondat elevenünkbe vág. És itt meg kell kérdenünk, hogy ki az az öntudatos kisebbségi személy, aki a szervezés tudományát népének javára tanulmányozta, és tudását értékesítette?

Bizonyára vannak szervező tehetségeink, mint ahogyan zenére és irodalomra hajlamos tehetségeink is vannak. De amint a művészi pályákon kiképzés és gyakorlat nélkül semmit sem lehet alkotni, úgy a szervező tehetség sem fejlődhet ki e tudomány pontos megismerése nélkül. Állítom és meggyőződésem, hogy a szervezés tudománya olyan új szempontokkal gazdagítja tanulóit, ami egész világszemléletükre és munkájuk ütemére erős kihatással lesz.

Ezért a kisebbségi gondolatkör egyik fontos tényezője, elsőrendű alakító ereje a szervezés tudománya.

A második. Az egyéni képességek és teljesítmények legmagasabb szintre való fejlesztése.

Már említettem, hogy természetes állapotnak kell tudnunk, hogy az elhelyezkedésnél és érvényesülésnél a kisebbségi nemzet fiai hátrányban vannak. E hátrányt eltüntetni csak olyképpen lehet, ha a tulajdonságok olyan többletét szerezzük meg, amelyek segítségével létünket biztosítjuk. A felnőtt nemzedéknek képességeit és tudását rendkívüli módon kell továbbfejlesztenie, hiányosságait pótolnia. Egyben gondoskodnia kell arról, hogy a fiatal nemzedéket e

téren irányítsa és támogassa. Nemzeti kisebbségi érdek, hogy fiaink a szabad pályákon helyezkedjenek el, mert az egyéni érvényesülésnek itt nagyobb területe és több lehetősége van. Ki kell adni a jelszót: jobban tudni és többet dolgozni. De ki kell ugyanakkor azt a jelszót is adni, hogy nem szégyen iparosnak vagy kereskedőnek lenni, mert ez az egyéni érdeken túl a nemzeti kisebbség érdeke is. Hogy az ipar és a kereskedelem minden ágában való elhelyezkedés milyen életérdeke magyarságunknak, idézem egyik tekintélyes magyarországi napilap cikkének kis részét. Címe: Csak az ifjúság mentheti meg a magyar középosztályt!

„Nem én mondom, hanem mindenki érzi, hogy a magyar intelligencia és a magyar ifjúság problémája csak az ipar és kereskedelem keretében oldható meg. Becsapná önmagát és az egész világot, aki azt hinné vagy azt akarná elhíttetni, hogy a munkanélküli ifjúság kérdése egy kényszerű rövidebb vagy hosszabb tengés után kormányhatalmi intézkedésekkel, tehát állami állásokkal lesz megoldható. Korántsem. Távolról sem mondhatjuk ugyan, hogy az állam mindent megtett volna a maga területén, s hogy az utolsó eszközöket is kimerítette, amikor még az álláshalmozás legkirívóbb jelenségeivel sem tudott végezni, de ölbe tett kezekkel mindent az államtól várni – végzetes és gyilkos vakság volna! A magyar ifjúságot legalább már az utolsó pillanatban rá kell terelni a kereskedelmi pályára, s korszellemet kell valósággal teremteni, mely a szülői háztól az iskolákon át az egyetemig ezt szuggerálja, sőt kényszeríti bele a lelkükbe. Ennek az új korszellemnek az első jelentkezése az volna, ha nem vetnék meg többet az ügynöki pályát, és felhagynának a lealázó és megbecsztelő vigécszidalmazásokkal. Ennek az új magyar ifjúságnak valahol csak el kell kezdenie a kereskedelmi pályát, s mert tőkét sem az apák, sem a gráci tántik már nem tudnak adni, kezdeni ott, ahová egy krajcárnyi tőke nem kell: az ügynökölésnél. Maga alatt vágja el a fát a keresztény magyar középosztály, ha ügynökellenes, ideges hangulatában tovább is kitart, mert, sajnos, lassanként ez lesz az egyedüli pálya, amelyen a diplomás magyar keresztény ifjú elindulhat, s amelyen talán előbb-utóbb mégis megszerezheti azt a tőkét, mely egy kis üzlet nyitásához elegendő.”

Ha a korszellem a többségi magyar társadalomban az itt idézett gondolatot robbantja ki, mennyivel inkább kell nekünk tudomásul venni azt, hogy nincs már lenézett pálya, és hogy a megvetett foglalkozások birtoklása életünk és fajtánk fennmaradását jelenti. De ki és mikor fogja ezt fiainkban tudatossá tenni? Ki fogja fiaink egyéni képességeit megvizsgálni, törekvéseit helyes irányba terelni, és tanulmányaikban segíteni? Van-e szervünk vagy szervezetenk, amelyik erről gondoskodik? Az apák, ha a kisebbségi sorsukat jól látják is, ez az új felfogás érzetükbe még nem szívódott fel annyira, hogy ebben a szellemben tudjanak nevelni.

A kisebbségi gondolatkör másik fontos tényezője tehát az egyéni képességek nagyméretű kifejlesztésének akarása és tudata.

A harmadik. Társadalmilag: gazdasági, önszegélyezési, népjóléti, kulturális és politikai területeken szigorúan egységes szervezetekbe való tömörülés, illetve érdekképviseletek alkotása.

A felsorolt intézmények, szervezetek és alakulatok szükségessége és fájó hiánya annyira köztudatunkban van, hogy azok létesítéséről külön beszélünk úgyszólván felesleges. De amikor így magunkba szállunk, és számvetést csinálunk, valljuk be férfias bátorsággal, hogy e területeken bennünket mulasztások terhelnek. A politikától mentes népjóléti intézmények és gazdasági szövetségek megszervezése elé nem gördítettek elháríthatatlan akadályokat. Ilyenek működését a törvény nemcsak biztosítja, hanem elősegíti. Gyakran halljuk azt az ellenvetést, hogy a magyar természet nem alkalmas az olyan fokú szervezettségre, mint a német. De ennek ellentmond a falvainkban tapasztalható valóság. A magyar nép összetartó szellemére és egyesülni vágyására mi sem jellemzőbb, mint hogy a legkisebb községben is olyan különféle egyesületek működnek, amelyeket a nép kulturális és gazdasági követelményei hívtak életre. Hogy ezek az egyesületek gyöngék, és kisugárzásuk erőtlen, nem azok hibája, mert senki sem próbálta meg egy magasabb rendű központban a bennük szunnyadó és elaprózódó értékeket felhasználni. Ezért a központosítás híján a lokalitás kis színvonalán csetlenek-botlanak.

Itt is felmerül az a nagy kérdés, ki kezdeményezi és propagálja a népjóléti intézetek és gazdasági szövetkezetek felállítását.

Kisebbségi élet nincsen szervezett alkotmány nélkül, legyen az alkotmányának bármilyen formája és kerete. De ezt csak öntudatosan gondolkozó kisebbségi nép építheti fel. Tehát a kisebbségi gondolkozásnak harmadik kifformálója, alkotórésze az említett intézmények életre hívásának akarása és tudata.

A kisebbségi szellem társadalmunk vezető osztályában még nem érte el a tudatosságnak azt a fokát, amely a mai helyzetben való fokozottabb cselekvésre bírja. Erősen él még benne a többségi korából örökölt szellem. Megváltozott helyzetében még tapogatózva járkal, és azt elméletileg sem értékelte át. A kisebbségi öntudat a maga egészében érzésvilágába még nem szívódott fel. És ebben van középosztályunk tragédiája: kisebbségi életfeltételek mellett többségi korából örökölt szellemiségben él.

*

A Kalangya szerkesztősége a kisebbségi munkálatok gyakorlati megvalósítására kért útmutatást. Az eddig elmondottakban mégis elméletet kényszerültem adni. Nincs gyakorlati cselekvés elméleti megalapozás nélkül, nincsen hétköznapi munka, amely ne erkölcsi megfontolásra épülne. Irányelvek megállapítása nélkül minden gyakorlati törekvés szertefutó és céltalan. De amennyire fontos és alapvető minden tevékenységnél az elmélet, éppen annyira lényeges és fontos a gyakorlat legapróbb részletének tüzetes ismerete.

Ezért, habár cikkem keretén kívül esőnek tűnik, felelnem kell gyakorlati szempontból azokra a kérdésekre, amelyeket felvetettem.

A kiszabott terület nem engedi, hogy a gyakorlati munkálatok minden részletével a szükséges terjedelemben foglalkozzam. A Kalangya e számának írói amúgy is több gyakorlati kérdés részleteit ismertetik, de meg folyóiratunk a jövőben a kisebbségi kérdéssel kapcsolatos gyakorlati útmutatásokkal nagyobb mértékben kíván foglalkozni, és nagyobb területet szentel részleteinek megvitatására. Itt csak az első lépésről essék szó.

Gyakorlati szempontból a kérdés lényege, hogy kitermelünk-e soraink közül egy vagy több olyan gyakorlati szervező egyéniséget, akiben a kisebbségi élet a maga egész mivoltában él és lüktet. Olyant, akiben a fejlett kisebbségi öntudaton kívül megvannak mindazok a tulajdonságok, amelyek a vezető-szervező egyéniségnek összetevője. A terület és az anyag adva van, itt él szervezetlenül kisebbségi sorban a magyar nép. Ennek a népnek, kisebbségi szempontból tekintve, szervezője nincsen. Igazságtalanság volna e helyütt elhallgatni vagy letagadni néhány kiváló politikusunk nagy horderejű törekvését, azonban a gyakorlati szervező munkálatoknak ők csak támogatói, utat egyengetői, védői lehetnek, de nem felépítői, nem gyakorlati munkásai. Az is káros többség-szellemi örökségünk, hogy e téren is valami csodát várunk. Várjuk azt a lelkes férfit, aki az eszme érdekében és a közért éjt-napot egybetévő munkával feláldozza magát. Valami olyan önzetlenségfélét követelünk, ami a hazafiasság fogalmával rokonságban van, és a hősiesség fényét sugározza. Az állam hivatalnokát, az egyház a papját, a hadsereg a katonáját tevékenységéért megfizeti, de mi abban a hamis hitben élünk, hogy bennünket és érdekeinket ingyen illik szolgálni. Kétségtelen, hogy két oly lelkes ember, mint Szenteleky Kornél és Csuka Zoltán életre kelthette kisebbségi irodalmunkat, de Szenteleky hites hősiessége és Csuka bátor erőfeszítése milyen nyomtalanul tűntek volna el, ha a gyakorlat, a technikai felépítés nem szegődik melléjük.

A szervező kiválasztása felelősségteljes és nehéz feladat. A magyarság úgyszólván jövendő sorsát adja kezébe. Itt sem a protekció, sem a magyarkodó virtusság, a baráti kapcsolat, a népünkért hozott vélt áldozatok figyelembe nem jöhetnek. A megválasztandó szervező lelki tulajdonságait is vizsgálat tárgyává kell tenni. Nem lehet minden akadály előtt megtorpanó pesszimista, akinek minden tevékenysége a „nem lehet” és a „várakozás” ékes szavú magyarázásában merül ki. A mi szervezőnknek tudnia kell, mint öntudatos kisebbségi polgárnak, hogy munkája éppen a „nem lehet”-nél kezdődik, hogy feladata nem megállapításokra szorítkozik, hanem a feltétlen építésre, az alkotásra. Rosszul választott szervező népünknek átka lehet, mert tessedűnket halálba ringathatja. Komoly, munkás, derűs lelkű, hitvalló férfiúra van szükségünk, aki életet képes kelteni abban a csírában, ami a magyar nép lelkében szunnyadoz.

Szinte elképzelhetetlen, hogy ha csak egyetlen ilyen szervezőt állítana a magyar kisebbségi társadalom munkába, milyen egyszerű úton és gyorsan érhetnénk el látható eredményeket. Ha a szervező a kívánalmaknak megfelel, és

birtokosa az említett tulajdonságoknak, úgy első munkája a nagy szereposztás legyen. Meg kell művelni azt a talajt, amelyre intézményeinket felépíthetjük. Tudatossá kell tenni társadalmunk minden osztályában e munkálatok szükségességét, és igénybe kell mindenkit vennie, aki ehhez a munkához, akár elméleti úton, akár gyakorlatilag hozzájárulhat. Tudósaink, kutatóink, statisztikusaink, szociológusaink nincsenek. Ismerjük szegénységünket. Mégis köztudomású, hogy a magyar középosztály különböző tagjai már foglalkozásuknál és hivatásuknál fogva a gyakorlati élet egyes kérdéseivel alaposan és speciálisan foglalkoznak, vagy ilyenekre hajlamosságuk van. A magyarság gyakorlati megszervezőjének kellene ezeket a férfiakat olyan munkálatokra bírni, amelyek a magyar kisebbségi közösség javára szolgálnak. Szemléltetőbben: a magyar ajkú községek papjait a születési, házassági és elhalálozási kimutatások elkészítésére kell bírnia. Orvosainkat a magyar nép egészségügyének feldolgozására, demográfiai leírásokra kell felkérnie. Gyárigazgatóinkat, vállalkozóinkat, kereskedőinket munkaalkalmak megszervezésénél kell igénybe vennie. Ügyvédekkel, életünk minden területén, a jogvédelmet kell megszerveznie. Íróinkat a kisebbségi irodalom fejlesztésére kell rábírnia. Sajtóinkat a kisebbségi kérdésekkel kell ellátnia és tájékoztatnia. Tanítóinkat a magyar népnevelési munkájába állítania. Egyszóval: szerteszóródó értékeinket, tudásanyagunkat, a bennünk élő eleven készséget kell szerves egésszé ömlesztve, népünk javára felhasználnia. Minden kisebbségi magyar ember szívesen áll e nagy és közös cél szolgálatába, és szívesen adja tudását és munkakészségét azoknak az intézményeknek felépítésére, amelyekre a szervező őket felhasználni kívánja.

A szervező mindenkor és mindig gyakorlati célokat tűz maga elé, és azok megvalósításán fáradozik, igénybe véve a magyar kisebbség minden erkölcsi erejét, tudását és készségét. Ha a szervező jól ismeri a jugoszláviai egészségügyi szövetkezetekre vonatkozó törvényeket és ugyancsak Jugoszláviában e téren elért eredményeket, semmi nehézsége nem lesz hasonló megalkotására, mert minden községben hasznosíthatja tudását olyképpen, hogy a vezető magyar személyiségeket megnyeri egy-egy mozgalom támogatására, egy-egy szervezetenk kiépítésére.

Mindez nem képzelet szülte elgondolás, hanem úgy a szerb, mint a német népnél a múltban megvalósított, kipróbált és bevált módszer.

Végül összefoglalva az elmondottakat: teremtsük meg kisebbségi szellemvilágunkat, értessük meg a kisebbségi munka módszerét. Képezzünk ki szervezésre alkalmas egyéneket, és ha nem akarunk elpusztulni, küldjük ki azokat népünk megszervezésére.